

ПСИХОСОЦІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ХРИСТИЯНСЬКИХ РЕЛІГІЙНИХ НАСТАНОВЛЕНЬ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

О. В. Палагнюк, м. Чернівці

Визначено соціально-психологічні особливості християнських релігійних настановлень студентської молоді в Україні. Зокрема, на основі факторного аналізу отримано двофакторну структуру християнських релігійних настановлень (“Християнська суспільно-правова позиція” і “Християнська концепція особистісної свободи”), яка диференціює їхні суттєві соціально-психологічні характеристики і дає змогу виявити особливості їх функціонування серед досліджуваних. На основі узагальнення отриманих результатів констатовано досить високі показники християнських релігійних настановлень порівняно з авторитарними і споживацькими настановленнями особистості в середовищі студентської молоді. За теоретико-емпіричними результатами дослідження зроблено висновок, що для цього середовища характерні досить сформовані і структуровані показники соціально орієнтованої релігійності, а саме такої, що стосується відношень “людина – людина”, “людина – суспільство”, “людина – світ”, а також є проєкцією відношень “людина – Бог”. З огляду на те, що відношення “людина – Бог” є лише частково вивченими, окреслено конкретні напрямки та перспективи їх подальших досліджень.

Ключові слова: християнські релігійні настановлення, соціальна відповідальність особистості, позитивні християнські релігійні настановлення, негативні християнські релігійні настановлення, християнська концепція особистісної свободи, християнська суспільно-правова позиція.

Проблема. Процес так званої трансформації сучасного суспільства, який відбувається в нашій країні, фактично визнано на науковому рівні системною кризою, яка супроводжується релятивізацією особистісних та суспільних цінностей. Значною мірою вихід із цього стану та перетворення соціальної реальності взагалі залежать від того, наскільки людина здатна свідомо брати на себе відповідальність за здійснювані нею вчинки в тому життєвому просторі, який твориться насамперед її особистими взаємодіями.

Проблема соціальної відповідальності, чинників її формування, впливу на особистісну та психосоціальну зрілість набула значної актуальності в контексті соціальної психології і на міждисциплінарному рівні, особливо що стосується осмислення особливостей особистісного життєтворення в мінливому соціальному просторі [5]. При цьому майже кожен психологічний науковий напрям має власне бачення акмеологічних особливостей прояву зрілості особистості, що й збагачує цей багатозаровий і різноплановий феномен. Узагальнення досліджень зарубіжних психоло-

гів, присвячених формуванню соціальної відповідальності як властивості соціально зрілої особистості, дають підстави стверджувати, що відповідальність – це властивість розвинутої особистості, яка безпосередньо пов'язана із свободою вибору людини і є вирішальною в її самореалізації й самоактуалізації. Тому соціальну відповідальність вважають психологічною ознакою соціально відповідальної особистості [1; 7].

Аналіз теоретичних джерел та емпіричних даних свідчить про ґрунтовне відображення означеної проблематики в науковому дискурсі. Проте особливу практичну і теоретичну актуальність на даному етапі має проблема вивчення чинників і моделей формування соціальної відповідальності особистості, зокрема і для означення шляхів і способів виходу з кризи, особистісної і соціальної, яка має місце в українському суспільстві.

На нашу думку, одним із таких чинників, що викликає особливий інтерес, є серед усього християнські релігійні настановлення, особливо зважаючи на те, що аналіз емпіричних досліджень свідчить про низький рівень соціальної відповідальності українців. А згадані настановлення як психосоціальні регулятори поведінки особистості є суттєвою характеристикою світогляду нашого суспільства та основою загальнолюдських моральних цінностей. Водночас вони виступають і як чинник утвердження духовних цінностей громадянського суспільства, як своєрідна його духовно-моральна опора.

Мета статті: визначення теоретико-емпіричних аспектів християнських релігійних настановлень як чинника формування соціальної відповідальності особистості.

Духовність – специфічна і найвища форма саморегуляції та самодеєрмінації поведінки зрілої особистості. Дії людини, обумовлені духовністю, завжди стають вчинком, тобто виходять за межі певної ситуації. Поняття духовності співвідноситься з поведінкою, яка спрямовується не потребами, а цінностями особистості. Актуалізується проблема самоактуалізації і самореалізації в юнацькому віці, коли, За О. С. Штепою, особистісна зрілість виявляється в почутті дорослості, готовності до самостійного функціонування в дорослому світі, самовизначенні через переоцінку системи цінностей. У цей віковий період рівень сформованості психічної і соціальної зрілості є достатнім для того, щоб бути основою творчого ставлення до світу. Виникнення такої здатності зумовлює активний характер поведінки людини і робить її не рабом обставин, а господарем і над ними, і над собою [7; 9].

М. М. Слюсаревський стверджує, що саме на молодь і середнє покоління на даному етапі, попри відкриту перспективу вільного вибору варіантів життєздійснення, припав головний виклик долі – “бути чи не бути”. Він розкрив значний діапазон індивідуальних відмінностей у здат-

ності до життєвої творчості та пристосування до змінних обставин, у ступені сформованості адаптаційних настановлень щодо визначення себе в новому суспільстві на засадах активізації особистісного потенціалу і відповідних суспільних цінностей. Однак поширеним і стабільно актуальним став вияв соціальної напруженості як психічний стан соціуму, що виникає у відповідь на екстремальні впливи, є надперсональним аналогом індивідуально-психологічних станів стресу, фрустрації, депресії, агресії, що в масовій сукупності перетворюються в психічний стан цілісного суспільного організму і тяжіють до певної усередненості та деіндивідуалізованості. Погоджуючись із позицією В. Д. Шульги щодо новоутворень юнацького віку, зазначимо, що лише з їх появою особистість стає здатною “зрозуміти суспільну значущість своїх учинків, прийнявши до уваги інтереси і потреби іншої людини” [7], самостійно визначати шлях свого життя, свою справу, що свідчить про наявність в останньої специфічного вчинкового досвіду соціальної взаємодії і, власне, констатує внутрішню особистісну мотивацію до взаємодії зі “світом” у подібний спосіб і надалі.

В. М. Жуковський, аналізуючи роль релігійної духовності у формуванні особистісної та духовної зрілості, дійшов висновку, що виробити правильні орієнтири суспільного життя, які впливають на формування людини, немислимо без заглиблення в духовні джерела цих, похідних від духовного, орієнтирів, а тому і без досвідного заглиблення в християнські основи життя і діяльності. На вирішальну роль релігійних цінностей для психосоціальної зрілості молоді вказують також М. Бабій, О. Гуменюк, В. Доля, Н. Дудар, Н. Іордакі, М. Карватковська, А. Колодний, А. Косичев, С. Кримський, Д. Крок, В. Лакторський, О. Липка, І. Мозговий, О. Недавнія, І. Петрова, Г. Пирог, Г. Платонов, С. Пролеєв, А. Слободян, І. Степаненко, Л. Филипович, А. Черній, В. Шердаков [1; 2; 6; 9, с. 34–56, 180; 11].

Однак Л. М. Гридковець зазначає, що християнська парадигма особистості є однією з найменш досліджених тем у психологічній науці, хоч саме вона визначає соціальність особи як базовий компонент людськості, що виконує функцію проєкції божественного буття. О. В. Яремко в контексті дослідження соціально-психологічних особливостей релігійності студентів вивчала і зрілість релігійних настановлень (на основі “Шкали зрілості релігійних установок Р. Яворського”). Було виокремлено два рівні сформованості християнських релігійних настановлень, які оцінювалися за обсягом часу, присвяченого релігійним практикам [8]. Результати досліджень релігійності в українському суспільному середовищі також свідчать і про зниження значущості християнських ідеалів, особливо серед молоді. Натомість основними цілями життя стають комфорт і споживання [1; 6; 8]. Разом з тим, як зазначає О. Г. Івченко, на теренах України,

де ще донедавна панував тоталітаризм, досі зберігаються і авторитарні ціннісні орієнтації (див. [5]).

Як показує аналіз зарубіжних психологічних досліджень, протягом останнього періоду на Заході вивчалися різні типи настановлень, у тому числі і релігійних. Однак вони мали конкретне спрямування: вплив на ставлення до невиліковно хворих, на формування різних типів відносин у суспільстві, на ставлення до батьків, настановлення захисні, сили, взаємин тощо (С. Бріклер, К. Вільямс, А. Іглі, Дж. Коснік, Р. Петті, Р. Фазіо) [10, с. 113–134]. Що ж до релігійних ціннісних орієнтацій, то аналіз емпіричних досліджень показує, що кожен другий українець вважає себе релігійною людиною, а серед студентської молоді 87% визнали себе християнами [4; 5; 8].

Таким чином, виокремлення християнських релігійних настановлень (далі – ХРН) у межах соціальної психології та визначення рівня її особливостей їх становлення в контексті формування соціальної відповідальності особистості потребують ґрунтовного дослідження. Аналіз праць глибинного психолога-психотерапевта К. Г. Юнга доводить, що завдяки совісті (як одному з основних особистісних утворень, взаємопов'язаних з відповідальністю) людина здатна в процесі інтуїтивно-рефлексивного пізнання досягнути внутрішній моральний закон. Його мета – актуалізувати в психіці індивіда значущість і необхідність підпорядковуватися вічним загальнолюдським цінностям, які від початку зберігає її колективне несвідоме. Лише завдяки цьому людина стає здатною до особистісного зростання та індивідуалізації – за що і відповідальна [3]. На переконання К. Голзера, Дж. Х. Ньюмена, Й. Рацінгера, Х. Роттера, М. Хонескера, християнські релігійні настановлення (ХРН), сформовані на десяти Божих заповідях, стосуються підсвідомості людини. Вони походять з істини, безумовно притаманної людині [10, с. 125–141]. Тобто мають не так впливати ззовні – детермінувати, як бути внутрішніми ціннісними позиціями-заборами, поставленими для самого себе (Г. О. Аванесова, Л. П. Буєва, І. М. Економцев, Н. А. Журавльова).

Теоретико-емпіричне дослідження проблеми ХРН як чинника формування соціальної відповідальності особистості проводилось нами у 2007–2012 роках. У ньому були задіяні 320 студентів різних років навчання віком 17–22 роки, які проживають і навчаються в різних містах України (Київ, Івано-Франківськ, Севастополь, Чернівці). Загалом емпіричне вивчення означеної наукової проблеми охоплювало кілька етапів: з'ясування соціально-психологічних особливостей та рівнів сформованості ХРН та соціальної відповідальності особистості – СВО (анкетування); визначення сутнісних характеристик взаємозв'язку між СВО і ХРН студентської молоді (факторний аналіз методом головних компонент з облімін-обертанням); характеристика відмінностей особливостей взаємозв'язку

СВО і ХРН у різних групах молоді залежно від тих чи тих соціально-демографічних характеристик (метод двовимірного аналізу з реалізацією тесту χ^2 ; аналіз кореляційних зв'язків між СВО та ХРН студентської молоді (кореляційний аналіз); визначення моделі формування соціальної відповідальності студентської молоді.

Так, теоретичний аналіз дав змогу визначити, що *соціальна відповідальність особистості* – це цілісна властивість цілісної особистості, в якій інтегровані духовні, соціально-психологічні та психофізіологічні функції. Останні забезпечують розвиток особистості як суб'єкта відповідальної поведінки, який реалізує необхідне й інтенційне, і пов'язані з усвідомленням особистістю своєї відповідальності за свою самореалізацію в суспільному житті. При цьому доцільно виокремити два рівні сформованості СВО: відповідальність-підпорядкування (мотивом якої є страх або очікування винагороди: матеріальної, моральної, соціальної тощо) та відповідальність-свобода або творча відповідальність (пов'язана насамперед із розумінням людиною своєї ролі у світі і суспільному житті, готовністю до самореалізації у творчій, продуктивній діяльності, готовністю взяти на себе відповідальність за свої вчинки – життєреалізування, життєтворчість). Серед чинників формування СВО особливою актуальністю вирізняються світоглядні настановлення особистості, а зокрема ХРН. Соціально-психологічні особливості впливу християнських релігійних настановлень на формування СВО студентської молоді (емпіричні аспекти) ми досліджували в межах психосемантичного підходу на основі опитування у формі анкетування. До анкети було включено різні групи індикаторів: для вивчення основних світоглядних настановлень (ціннісних позицій) – правових, авторитарних, споживацьких та ХРН; для вивчення соціальної відповідальності особистості. Зазначимо, що вибір індикаторів здійснювався за такими методиками: Шкала соціальної відповідальності К. К. Муздибаєва, Методика правової самосвідомості В. В. Абраменкової; Методика тоталітарних настановлень Т. Адорно, а також використовувалися взяті із ЗМІ індикатори, які стосувалися споживацьких (консумістських) ціннісних позицій. Надійність і валідність перелічених методик доведено.

ХРН ми досліджували на основі індикаторів основної анкети, відібраних у ході теоретичного дослідження та експертного опитування. Слід зазначити, що було виокремлено позитивні і негативні соціально орієнтовані християнські релігійні настановлення. Перші постають як потреба і готовність жити й діяти згідно із совістю, правдою, Божими законами; поєднуючи в собі індивідуальне та соціальне, вони є світоглядними настановленнями і ціннісними позиціями особистості. ХРН цієї групи ми розуміємо як особистісні самообмеження, тобто “чиню так, бо по-іншому не можу і не хочу, бо це моя позиція”. Натомість негативні ХРН (умовно

ХРН) – це протилежні за сутністю ціннісні соціально орієнтовані позиції. У психології релігії і в теологічній науці вони розуміються як свідоме та добровільне переступлення заповідей, тобто *epix* [9; 10, с. 77]. Про “вчинок” такого роду говорять: “Вчинив не по-християнськи”. Зокрема, ідеться про невластиві християнському світоглядіві настановлення особистості.

На основі теоретичного аналізу літератури ми виділили 36 основних соціально орієнтованих ХРН, які стосуються горизонтальної площини відношень особистості: людина – людина, людина – суспільство, людина – світ тощо. Наступним кроком, відповідно, було виокремлення допустимої кількості настановлень, щоб відтак включити їх в анкету. Виходячи з необхідності виокремлення ХРН, які б найповніше відображали сутність їхньої соціальної зорієнтованості, позицію любові до ближнього (а тому до кожної людини зокрема і до суспільства та людської спільноти в цілому), ми провели експертне опитування серед науковців та громадських діячів, які відомі завдяки своїм науковим дослідженням та публікаціям з проблем психологічних характеристик християнського життя, особливостей духовного зростання, відповідальності особистості. Завдяки опитуванню було виокремлено 14 позитивних соціально орієнтованих ХРН, представлених твердженнями, що розкривають їх зміст. Християнські ціннісні позиції (настановлення) були представлені в анкеті у вигляді тверджень з такими можливими варіантами відповідей: згоден, важко сказати, не згоден – та відповідними балами їх оцінювання: 1, 0, -1.

Вищезгадані 14 тверджень було використано в ході факторного аналізу, щоб отримати емпірично обґрунтований та надійний показник християнських настановлень. Для визначення кількості факторів ми скористалися графічним методом “Кам’яний осип” у поєднанні з методом паралельної факторизації симульованих даних. Отриманий графік показує, що зменшення власних значень факторів уповільнюється після другого фактору, що підтверджують симульовані і повторно симульовані дані (рис. 1). Таким чином було визначено двофакторну структуру християнських релігійних настановлень.

Критерій вибіркової адекватності Кайзера (КМО), який дає змогу перевірити адекватність використання факторного аналізу для відображення кореляції між показниками, становить 0,75 (мінімально достатнім значенням є 0,5). Це свідчить про доцільність визначення факторів. Критерій сферичності Бартлетта дає змогу перевірити гіпотезу про відсутність кореляцій між показниками в генеральній сукупності. Критерій Бартлетта є значущим ($\chi^2=537,61$; $p<0,001$). Гіпотезу про відсутність кореляцій у генеральній сукупності відхилено, що підтверджує доцільність використання факторного аналізу. Щоб перевірити незалежність/залежність майбутніх факторів, ми скористалися методом обертання факторних осей

облімін, який, на відміну від варимакс-обертання, не призводить до появи примусово незалежних факторів, а виявляє більш природну їх структуру.

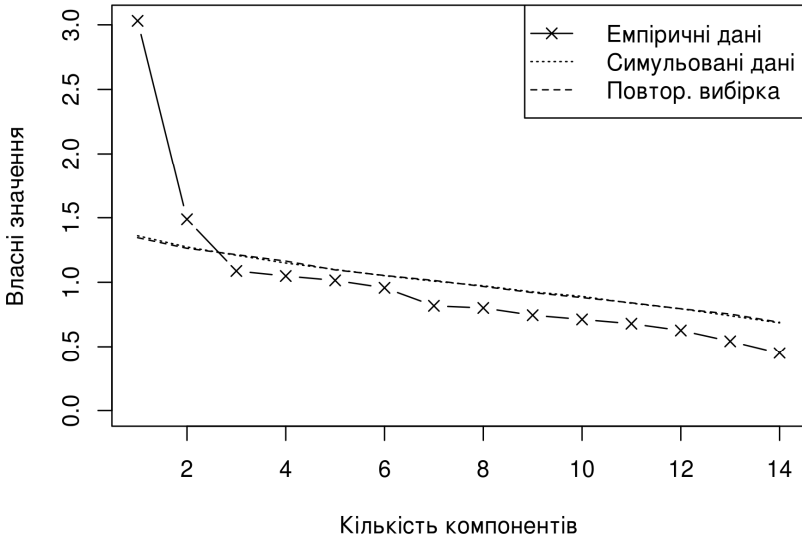

Рис. 1. Графік зменшення емпіричних і симульованих власних значень

У результаті факторизації було отримано два фактори, які диференціюють теоретично істотні соціально-психологічні характеристики ХРН і дають змогу виявити особливості їх функціонування серед досліджуваних, а відтак вивчити соціально-психологічні особливості взаємозв'язку між СВО і ХРН студентської молоді.

Перший фактор (внесок у сумарну дисперсію 0,21%) було визначено як *“Християнська суспільно-правова позиція”*. До цього фактору ввійшли такі характеристики (тут і далі в дужках наведено факторні навантаження ознак; ознаки даються в порядку зменшення навантаження у факторі, що аналізується): Пошана до національних традицій та ідеалів зміцнює людину, дає їй упевненість у правильності її життєвого шляху (0,678); Якщо державна влада перевищує свої повноваження, пригноблює громадян, то вони, у тому числі і я, мають захищати свої права і права співгромадян у межах, встановлених законом (0,614); Торгівля людьми та їх поневолення є порушенням гідності людини і суперечить моралі (0,603); Інформація, передана масовими засобами повинна бути на службі

правди і добра, а влада має захищати і підтримувати правдиву й слушну свободу інформації (0,589); Як громадянин держави, я маю право і обов'язок співпрацювати із владою для добра суспільства в душі правди, справедливості і свободи та любити свою батьківщину (0,575); Я люблю, поважаю і шаную своїх батьків та відповідальний перед ними й за них (0,571); Усяке людське життя, від часу його зачаття аж до смерті, святе: ніхто, за жодних обставин, не може собі привласнювати право на нього (ні зашкодити, ні вбивати) (0,544); Життя в родині є вихованням до життя в суспільстві, а тому повинно бути середовищем солідарності і відповідальності (0,495).

Цей фактор, порівняно з другим, характеризується вдвічі більшим внеском у сумарну дисперсію. Це показує відповідний рівень кореляції між змінними і даним фактором. Його семантична структура повністю складається із соціально орієнтованих християнських релігійних настановлень. Цей фактор окреслив психосоціальні особливості та рівень сформованості суспільно-правової позиції, притаманної сучасній студентській молоді. Зокрема, семантична наповненість фактору свідчить про значущість впливу ХРН на суспільну і правову активність респондентів. Зокрема, найважливішим семантичним елементом є пошана до національних традицій та ідеалів, яка зміцнює людину, дає їй упевненість у правильності її життєвого шляху. При цьому зазначені традиції й ідеали пов'язані з обов'язком “захищати свої права і права співгромадян у межах, встановлених законом, якщо державна влада перевищує свої вповноваження і пригноблює громадян”. Інші елементи фактору, наступні за навантаженням, конкретизують сучасні суттєві цінності суспільного співжиття. По-перше, визнання людської гідності, що ґрунтується на моральних засадах. А тому сприйняття людини як засобу виступає спонукую до активного захисту її гідності. По-друге, свобода інформації, яка не повинна виходити за межі правди і добра. Важливо, що влада повинна виступати гарантом цієї свободи. Наступний семантичний складник доповнює розуміння правового обов'язку лише як частини національних традицій та ідеалів. Адже суспільно-правова активність є також і правом на співпрацю з владою (суб'єкт-суб'єктні відносини в процесі суспільного розвитку) “для добра суспільства в душі правди, справедливості і свободи”. Саме ця співпраця є проявом любові до своєї Батьківщини.

На нашу думку, суттєвою характеристикою цього фактору є й те, що життя в родині постає як виховання до життя в суспільстві, а тому повинно бути середовищем відповідальності й солідарності. Звідси й результат родинного виховання: “Я люблю, поважаю і шаную своїх батьків та відповідальний перед ними й за них”. Отже, родина тут виступає в ролі соціальної інституції, прообразу суспільства, де людське життя “від часу його зачаття аж до смерті” є особливо актуальною цінністю.

Другий фактор (внесок у сумарну дисперсію 0,11%) було визначено як *“Християнська концепція особистісної свободи”*. До цього фактору ввійшли такі характеристики: Від заздрості народжується ненависть, обмова, наклеп, радість з приводу нещастя ближнього і невдоволення з його щастя (0,671); Помилкова концепція людської свободи породжує всюдозволеність звичаїв, справжня базується на моральному вихованні (0,593); Найбільш правдиве свідчення – це свідчення прикладом власного життя (0,574); Справжнє щастя – це свобода від багатства і пожадливості до нього. Доброзичливість та істинна покора – це шлях до щастя (0,483).

Цей фактор, порівняно з першим, характеризується значно меншим внеском у сумарну дисперсію, а тому і відповідно нижчим рівнем кореляції між змінними і даним фактором. Його семантична структура складається з соціально орієнтованих християнських релігійних настановлень, які пояснюють сутність християнської концепції особистісної свободи. Згідно з навантаженнями факторних елементів, основою особистісної свободи християнина є феномен *“чистота серця”* як свобода від заздрості, гордині, пожадливості, прагнення влади і слави тощо. Така свобода не є простим наслідком прийнятого рішення-відмови. Її, згідно з отриманими результатами, слід постійно потверджувати реальними вчинками, прикладом власного життя. Як свідчать семантичні елементи другого фактору, справжнє щастя – це свобода від багатства і пожадливості до нього. Доброзичливість та істинна покора – це шлях до щастя. Таким чином, свобода тут розуміється як відповідальність, яка формується в процесі морального самовиховання і набуття відповідного досвіду.

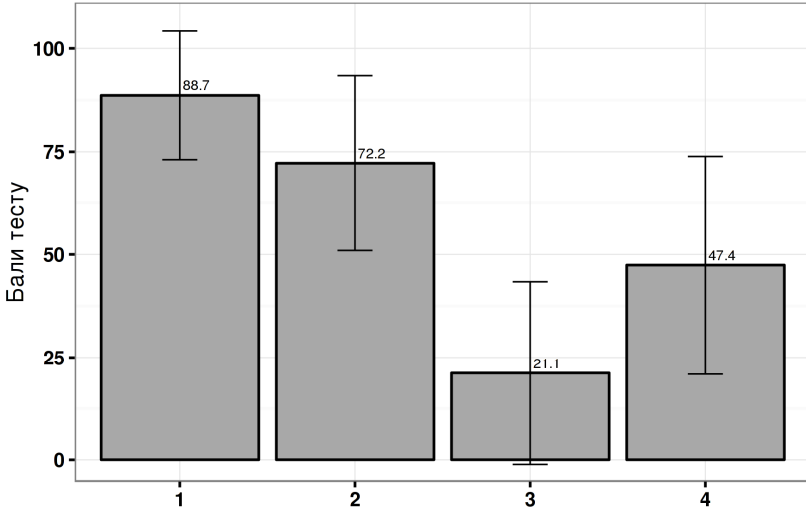
Критерій *chisq* для отриманої моделі дорівнює 596,62 ($p < 0,001$); *RMSEA* (квадратична усереднена похибка апроксимації) становить 0,163 (при максимально прийнятному значенні 0,1). Оскільки отримана похибка занадто велика, отримана модель не може бути визнана якісною як модель, але результати факторного аналізу дають змогу досягнути мети його використання в даному випадку – виявлення емпірично обґрунтованих показників християнських релігійних настановлень. За критерієм надійності перший фактор *“Християнська суспільно-правова позиція”* має надійність б-Кронбаха 0,74, що є мінімально достатнім значенням надійності; другий фактор *“Християнська концепція особистісної свободи”* має надійність б-Кронбаха 0,42, що є недостатньо високим значенням. Отже, надалі християнські настановлення – це два показники, але не елементи загальної моделі.

Крім християнських релігійних настановлень, ми вивчали і соціально-психологічні особливості інших світоглядних настановлень особистості – правових, споживацьких (консумістських) і авторитарних – як

можливих чинників СВО. Проте це не входило до переліку основних завдань дослідження. Отримані результати щодо цих настановлень дали нам змогу визначити співвідношення рівня їх сформованості щодо ХРН в контексті формування соціальної відповідальності особистості. Зокрема, завдяки використанню статистичних методів (визначення надійності б-Кронбаха показників авторитарних, правових та споживацьких настановлень; визначення більш точних, обґрунтованих груп настановлень на основі використання факторного аналізу методом головних компонент з облімін-обертанням; перевірка доцільності пояснення кореляції між показниками на основі факторів за критерієм вибіркової адекватності Кайзера (КМО) (дорівнює 0,83, де мінімально достатнім значенням є 0,5); перевірка гіпотези про відсутність кореляції між показниками в генеральній сукупності за критерієм сферичності Бартлетта, який визначений як значущий, $\chi^2=916,07$; $p<0,001$), було виокремлено два фактори. Перший фактор – “Споживацькі настановлення” (надійність 0,58, внесок у сумарну дисперсію 0,16%, другий – “Авторитарні настановлення” (надійність 0,6, внесок у сумарну дисперсію – 0,13%). Критерій χ^2 для отриманої моделі дорівнює 699,54 ($p<0,001$). RMSEA (квадратична усереднена похибка апроксимації) становить 0,126 (при максимально прийнятному значенні 0,1), що не підтверджує належну якість отриманої моделі, але дає змогу аналізувати надалі два фактори, які характеризуються до того ж негативною кореляцією.

Узагальнення отриманих результатів щодо рівня сформованості світоглядних настановлень особистості, а особливо ХРН, дає підстави констатувати досить високі показники останніх. Так, співвідношення середніх значень світоглядних настановлень ($N=320$) у досліджуваній групі, як видно з рис. 2, свідчить про переважання ХРН, представлених двома показниками, що відповідають факторам “Християнська суспільно-правова позиція” і “Християнська концепція особистісної свободи”.

Як бачимо, християнські релігійні настановлення в досліджуваній групі мають досить сильні прояви: християнська суспільно-правова позиція – 88,7 бала зі 100, християнська концепція особистісної свободи – 72,8 зі 100. Споживацькі настановлення, навпаки, виявлені дуже слабко – 21,1 бала, авторитарні настановлення у своєму вияві сягають середнього рівня 47,4 бала.

1 – фактор “Християнська суспільно-правова позиція”; 2 – фактор “Християнська концепція особистісної свободи”; 3 – фактор “Споживацькі настановлення”; 4 – фактор “Авторитарні настановлення”

Рис. 2. Середні значення світоглядних настановлень (N=320)

Висновки. Теоретико-емпіричні результати дослідження дають підстави стверджувати, по-перше, що активна християнська суспільно-правова спрямованість та християнська концепція особистісної свободи мають місце в студентському молодіжному середовищі як достатньо сформовані і структуровані показники соціально орієнтованої релігійності, а саме такої, що стосується відношень “людина – людина”, “людина – суспільство”, “людина – світ”, а також виступає проєкцією відношень “людина – Бог”. Проте на даному етапі їх можна вважати тільки частково дослідженими. По-друге, вищеописані показники християнських релігійних настановлень свідчать про те, що вони істотно впливають на формування соціальної відповідальності особистості. Останнє і є, власне, перспективою наших подальших пошуків.

Література

1. Богач О. В. Психологічні ознаки ситуації морального вибору та особливості їх розв’язання старшокласниками / О. В. Богач // Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Психологія. – Х. : ХПНУ, 2011. – Вип. 41. – С. 23–33.

2. *Боришевський М.* Дорога до себе. Від основ суб'єктивності до вершин духовності : монографія / Мирослав Боришевський. – К. : Академвидав, 2010. – 416 с.
3. *Донченко О. А.* Феномен містичної співпричетності як психоінстинктивний чинник групового структурування / О. А. Донченко // Соціальна психологія. – 2009. – № 4 (29). – С. 3–20.
4. *Ліщинська О. А.* Культурна психічна залежність особистості: передумови, чинники, механізми / О. А. Ліщинська. – К. : Легко інк, 2008. – 266 с.
5. *Палагнюк О. В.* Соціально-психологічні чинники формування соціальної відповідальності особистості: теоретико-методичні аспекти / О. В. Палагнюк // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – 2015. – Vol. III(22). – Is. 45. – С. 96–103.
6. *Шайгородський Ю.* Ціннісні орієнтації в психологічній структурі особистості / Ю. Шайгородський // Соціальна психологія. – 2009. – № 4 (36). – С. 65–73.
7. *Шульга В.* Суб'єктно-вчинковий вимір виховання особистості / В. Шульга // Психологія і суспільство. – 2011. – № 2. – С. 164–169.
8. *Яремко О.* Особистісні кореляти релігійності / О. Яремко // Соціальна психологія. – 2011. – № 5 (49). – С. 50–59.
9. *Karwatowska M.* Autorytety w opiniach miodzoiey / Maigozata Karwatowska. – Wydawca : UMCS, 2011. – Vol. 1. – 244 s.
10. *Krok D.* Religijnosc a jakosc życia w perspektywie mediatoryw psychologicznych / D. Krok. – Opole : Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, 2009.
11. *Walesa Cz.* Rozwyj religijności czowieka. / Cz. Walesa ; S. Giaz (ред.). // Podstawowe zagadnienia psychologii religii. – Krakow : Wydawnictwo WAM, 2006.

References

1. Bohach, O. V. (2011). Psykholohichni oznaky sytuatsii moralnoho vyboru ta osoblyvosti yikh rozvyazannia starshoklasnykamy [Psychological signs of situation of moral choice and feature of their decision by senior pupils]. *Visnyk KhNPU im. H. S. Skovorody. Psykholohiia* [Bulletin of KhNPU named by H. S. Skovoroda. Psychology], 41, 23–33 (ukr).
2. Boryshevskyy, M. (2010). *Doroha do sebe. Vid osnov subiektyvnosti do vershyn dukhovnosti* [From bases of subjectivity to the tops of spirituality]. Kyiv: Akademvydav Publ. (ukr).
3. Donchenko, O. A. (2009). Fenomen mistychnoi spivprychetnosti yak psykhoinstynktyvnyi chynnyk hrupovoho strukturuvannia [The Phenomenon of mystical communion as psychoinstinctive factor of group structuring]. *Sotsialna psykholohiia* [Social psychology], 4 (29), 3–20 (ukr).
4. Lishchynska, O. A. (2008). *Kultova psykhichna zalezhnist osobystosti: peredumovy, chynnyky, mekhanizmy* [Cult psychical dependence of personality: pre-conditions, factors, mechanisms]. Kyiv: Lehko ink. Publ. (ukr).
5. Palahniuk, O. V. (2015). Sotsialno-psykholohichni chynnyky formuvannia sotsialnoi vidpovidalnosti osobystosti: teoretyko-metodychni aspekty [Socialpsychological factors of forming of social responsibility of personality:

- theoretical and methodological aspects]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. (pp. 96-103), vol. III(22), is. 45 (ukr).
6. Shayhorodskyy, Yu. (2009). Tsinnisni orientatsii v psykholohichnii strukturi osobystosti [Values in the psychological structure of personality]. *Sotsialna psykholohiia* [Social psychology], 4 (36), 65–73 (ukr).
 7. Shulha, V. (2011). Subiektno-vchynkovyi vymir vykhovannia osobystosti [Subjective and action measurement education of the personality]. *Psykholohiia i suspilstvo* [Psychology and Society], 2, 164–169 (ukr).
 8. Yaremko, O. (2011). Osobystisni koreliaty relihiinosti [Personality correlates of religiosity]. *Sotsialna psykholohiia* [Social psychology], 5 (49), 50–59 (ukr).
 9. Karwatowska, M. (2011). *Autorytety w opiniach miodzoiey* [Authorities instructed young]. Wydawca (pol).
 10. Krok, D. (2009). Religijnosc a jakosc iycia w perspektywie mediatoryw psychologicznych [Religion as the quality of life in the long term psychological mediators]. Opole: Editorial publishing department of Theology of the University of Opole (pol).
 11. Walesa, Cz. (2006). Rozwyj religijności czowieka [The development of human religiosity]. In S. Giaz (Ed.). *Podstawowe zagadnienia psychologii religii* [The development of human religiosity]. Krakow: Wydawnictwo WAM (pol).

Палагнюк О. В. Психосоциальные особенности христианских религиозных установок в контексте формирования социальной ответственности личности

Определены социально-психологические особенности христианских религиозных установок студенческой молодежи в Украине. В частности, на основе факторного анализа получена двухфакторная структура христианских религиозных установок (“Христианская общественно-правовая позиция” и “Христианская концепция личностной свободы”), которая дифференцирует их существенные социально-психологические характеристики и дает возможность обнаружить особенности их функционирования среди исследуемых. На основе обобщения полученных результатов констатированы достаточно высокие показатели христианских религиозных установок по сравнению с авторитарными и потребительскими установками личности в среде студенческой молодежи. Исходя из теоретико-эмпирических результатов исследования сделан вывод, что для этой среды характерны достаточно сформированные и структурированные показатели социально ориентированной религиозности, а именно такой, которая определяет отношения “человек – человек”, “человек – общество”, “человек – мир”, а также выступает проекцией отношений “человек – Бог”. Учитывая то, что отношения “человек – Бог” являются лишь частично изученными, определены конкретные направления и перспективы их дальнейших исследований.

Ключевые слова: христианские религиозные установки, социальная ответственность личности, позитивные христианские религиозные установки, негативные христианские религиозные установки, христианская концепция личностной свободы, христианская социально-правовая позиция.

Palahnyuk O. V. Psychosocial peculiarities of the Christian attitudes in the context of developing social responsibility of an individual

Psychosocial peculiarities of the Christian attitudes of Ukraine's university students have been identified. Based on the factor analysis a two factor structure of the Christian attitudes (Christian social and legal stand and Christian concept of personal freedom) has been built. It helps to differentiate basic socio-psychological characteristics of the students. The analysis of the data obtained allows stating a relatively high rate of the Christian attitudes manifestation in comparison with the individual authoritarian and the consumer attitudes in the student environment. The outcomes of the theoretical and empirical research prove that the student environment is characterized by the developed and structured socially oriented religiousness that determines relations between individuals, between an individual and the society, an individual and the world, and is a projection of the relations between an individual and God. As the phenomenon of the relations has not been sufficiently investigated, the author proposes concrete tracks and outlines perspectives of the further research in the field.

Key words: Christian attitudes, social responsibility of an individual, positive Christian attitudes, negative Christian attitudes, Christian concept of personal freedom, Christian social and legal stand.